

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти

пр. Берестейський, 10 м. Київ, 01135, тел.(044)481-47-58, факс (044)481-32-87, e-mail: dps@mon.gov.ua

Керівникам департаментів (управлінь)
освіти і науки обласних, Київської
міської державних (військових)
адміністрацій

Про організацію діяльності закладів
дошкільної освіти в літній
період в умовах воєнного стану

Шановні колеги!

Надсилаємо для використання в роботі Рекомендації щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану.

Просимо довести зазначену інформацію до відома працівників закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти дітям відповідного віку.

Додаток: на 6 арк.

З повагою
Генеральний директор

Олег ЄРЕСЬКО

Світлана Нерянова, (044) 481-32-00
Ольга Косенчук, 097 918 44 06

МОН № 4/1798-23 від 31.05.2023

Підписав: Єресько Олег Вікторович

Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000C7693300A9EC9B00

Дійсний: з 25.11.2021 13:21:11 по 25.11.2023 13:21:11

Рекомендації

щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану

В умовах продовження дії воєнного стану в Україні особливого значення набуває безпечне проведення літнього оздоровчого періоду в закладах дошкільної освіти (далі - ЗДО). Цей період, терміном у 90 днів, спрямовується на створення найефективніших умов для оздоровлення дітей, відновлення ментального здоров'я, розвитку їх пізнавальних інтересів та творчих здібностей.

Одне з основних завдань, яке стоїть перед дошкільною педагогічною спільнотою - організувати освітній процес у ЗДО в літній період з максимальною користю для дітей, одночасно забезпечивши безпеку всіх його учасників.

В умовах сьогодення організація літньої оздоровчої кампанії в ЗДО потребує ретельної підготовки та підтримки з боку засновників, управління освіти й охорони здоров'я, а також міжвідомчої взаємодії з відповідними структурними підрозділами Державної служби з надзвичайних ситуацій (далі - ДСНС). Освітній процес у літній період організовується відповідно до законів України [“Про освіту”](#), [“Про дошкільну освіту”](#), [“Про охорону дитинства”](#). Враховуються методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України (далі - МОН), які визначають напрями діяльності ЗДО в період дії воєнного стану: [“Щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану”](#); [“Щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях”](#); [«Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні»](#). Багато питань розкрито в методичних рекомендаціях [“Щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану”](#) за попередній 2022 рік. Дії керівника ЗДО представлено в брошурі [“Пам'ятка керівника закладу дошкільної освіти щодо організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності”](#).

Наразі актуальними напрямами залишаються наступні: організація безпечного освітнього простору в ЗДО; психологічний супровід учасників освітнього процесу; використання літнього періоду для оздоровлення та всебічного розвитку дітей, їх творчих здібностей.

Безпечний освітній простір ЗДО в літній період

Безпечний освітній простір в ЗДО - сукупність умов, що запобігають будь-яким видам фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної, моральної, матеріальної небезпеки всіх учасників освітнього процесу, забезпечують захищеність від негативних впливів та створюють комфортність для життя і розвитку особистості. Поняття «безпека в освітньому просторі ЗДО» включає в себе соціально-психологічний, фізичний та інформаційний компоненти. Перший

крок організації безпечного освітнього простору в ЗДО у літній період – визначити та усунути всі ті ризики, проблеми, труднощі та перешкоди, що б збільшити відчуття захищеності в учасників освітнього процесу.

У літній період збільшується час перебування дітей на свіжому повітрі. Якщо під час сигналу тривоги діти знаходяться на подвір'ї закладу, вихователь організовує їх та супроводжує до захисної споруди. Помічники з персоналу зустрічають і допомагають їм у приміщенні закладу.

Звертаємо увагу, що укриття закладу дошкільної освіти розраховано лише на здобувачів освіти та працівників. Батьки не можуть забрати дитину з укриття під час повітряної тривоги, а педагог, відповідно, не може відпустити дитину з укриття навіть на прохання батьків, адже він не має залишати інших дітей без нагляду та уваги.

У залежності від ситуації, умов та часу перебування в укритті дітям пропонують різноманітні активності - ігрову, пізнавальну, образотворчу, театралізовану та ін. Якщо діти стривожені через гучні звуки сирени доречним буде, в першу чергу, переключити увагу дітей на інші звуки. Підійдуть такі прийоми, як хоровий спів або промовляння добре знайомого віршика, потішки, говоріння пошепки, імітація звуків тварин або природи (дощ, вітер), прослуховування дитячих музичних творів тощо.

Для зниження напруження варто використовувати художню літературу, читання якої може супроводжуватися спільною творчою або пошуковою діяльністю дітей, театралізацією, ілюструванням, руханками тощо.

Рекомендаційні матеріали щодо читання з дітьми дошкільного віку:

- [Живі письменники дошкілля. Книжка заспокоює: що почитати дитині, поки триває війна](#)
- [Живі письменники. Батькам](#)
- [Як допомагати дітям у замкненому просторі](#)
- [Аудіоказки Telegram-канал Павлуша і Ява](#)
- [Прачова В. Котики \(казка\). У 5 частинах](#)
- [Дерманський С. «Вірші для малят»](#)

Нагадуємо, що деталізований опис дій педагогів ЗДО в ситуаціях небезпеки представлено в посібнику [“План реагування на надзвичайні ситуації вихователя закладу дошкільної освіти”](#), який входить до [рекомендацій МОН для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні](#).

Мінна безпека дітей дошкільного віку

Для того, щоб літній період був дійсно оздоровчим та безпечним велике значення має просвітницька та профілактична робота з питань мінної безпеки. Варто враховувати [“Методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях”](#), вимоги [ДСНС](#), матеріали [ЮНІСЕФ](#). Корисна для всіх учасників освітнього процесу інформація розміщена

на [сайті “Все про мінну безпеку”](#). Допомогою в організації розмови з дітьми про питання мінної небезпеки стануть [рекомендації психологів](#).

Літній період передбачає збільшення часу перебування дітей на свіжому повітрі. В зв'язку цим вихователям необхідно систематично звертати увагу дітей щодо правил поведінки під час виявлення підозрілого предмету. Для просвітницької роботи з дітьми із питань мінної безпеки краще обрати [казки](#), [загадки](#), [вірші](#), [ігрові ситуації](#), [мультфільми](#), різні види театру. Практичних навичок діти можуть набути в процесі ігрової діяльності (наприклад: словесні ігри - “Можна або ні”, “Безпечно - небезпечно”; настільно-друковані ігри: ігри-мандрівки “Прогулянка з псом Патроном”, “Безпечне лото”, рухливі ігри “Безпечна стежинка”, “Безпечна прогулянка”, “Крокуй обережно” тощо).

Основною умовою попередження мінної небезпеки для дошкільників залишається пильність дорослих, постійний контроль в період прогулянок та у разі перебування малюків за межами безпечного місця, поінформованість близьких людей про можливі ризики.

Ресурсна підтримка: [Україна про мінну безпеку](#); [СорОк та ПоНі](#)
[вебсайт «Все про мінну безпеку»](#) - [bezpeka.info](#);

Інформаційна безпека дітей дошкільного віку

Для організації безпечного освітнього простору в ЗДО великого значення має інформаційна безпека, яка не обмежується безпекою технічних інформаційних систем, інформації у цифровому чи електронному вигляді, а стосується усіх аспектів захисту даних або інформації незалежно від форми, в якій вони перебувають.

Відбір педагогами та батьками інформації, яка надається дошкільнику, має задовольняти його потреби у пізнанні світу й водночас сприяти повноцінному розвитку особистості. Розповідати про події варто зрозумілою дітям мовою. Доречно використовувати казки або історії, в яких учасниками подій, які спостерігали діти, є казкові герої, а фінал - завжди позитивний. Слід враховувати, що діти сприймають емоційні сигнали від дорослих, тому, говорячи про воєнні події, необхідно контролювати свої емоції.

Ресурсна підтримка інформаційної безпеки: [Як говорити з дітьми про війну: поради психологів](#); [Як говорити з дітьми про війну? ; посібник «Як говорити з дітьми про війну»](#); [Як контролювати вплив новин і соціальних ЗМІ на себе, Як пережити війну і не втратити здоровий глузд, Дитинство у цифровому суспільстві: поради з техніки безпеки](#).

Освітня взаємодія з дітьми в літній період

У літній період діяльність закладів дошкільної освіти спрямовується на організацію змістовного, різноманітного буття з метою оздоровлення дітей дошкільного віку, забезпечення активного відпочинку, закріплення, уточнення, розширення запасу набутих упродовж навчального року знань, уявлень про

навколишній світ і самих себе, збагачення досвіду застосування практичних умінь, навичок у процесі різних видів дитячої діяльності: рухової, ігрової, пізнавальної, комунікативно-мовленнєвої, художньої, предметно-практичної тощо.

Форму організації освітнього процесу в ЗДО ухвалюють місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та військові адміністрації з огляду на ситуацію. У разі впровадження дистанційної форми педагогам варто запропонувати батькам дітей раннього й дошкільного віку відеоматеріали та ресурсну підтримку, які дозволять у літній оздоровчий період продовжити цілеспрямовану систематичну освітню діяльність із розвитку малюків. Особливу увагу необхідно приділити [руховій активності](#), використанню природних засобів для оздоровлення дітей, [правилам безпеки](#).

Найбільш актуальною в літній період є дослідно-експериментальна діяльність. Її доцільно організовувати з дітьми, починаючи з молодшого дошкільного віку, які могли б не тільки спостерігати та відповідати на питання, а й самостійно повторити експеримент. На сайті МОН розміщено [практичні матеріали](#), які допоможуть педагогам зробити дослідно-експериментальну діяльність різноманітною та цікавою.

Для дітей старшого дошкільного віку літо - період перед вступом до школи. В умовах воєнного стану батьки часто відтермінують цю подію. З метою об'єднання зусиль дорослих для забезпечення соціального та психологічного благополуччя дитини на етапі переходу від дошкільної до початкової освіти, прийняття науково виваженої позиції щодо систематичного шкільного навчання дитини в умовах сучасної школи доречно використовувати матеріали [Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Готовність дитини старшого дошкільного віку до систематичного навчання в школі»](#).

У період воєнного стану залишається актуальним питання надання педагогом психологічної допомоги дітям, які переживають вплив кризових подій, навчання їх технікам зняття психічного напруження. Діти не мають великого життєвого досвіду або фізичної та емоційної зрілості, як дорослі, і вони реагують на стресові переживання та розуміють їх по-іншому. Тому і психологічна допомога має відповідати їх потребам.

Перша психологічна допомога (далі - ППД) є одним із низки заходів у відповідь на надзвичайні події, в яких може опинитися дитина, включає в себе уважне ставлення до реакцій малюка, активне слухання, і, за потреби, практичну допомогу в задоволенні базових потреб та вирішенні нагальних проблем. Особливої уваги потребують діти, батьки яких знаходяться на захисті країни, з родин внутрішньо переміщених осіб, ті, які повернулися із-за кордону й переймають тривожність від батьків, що опинилися в новій реальності із постійною загрозою життю. Надання ППД не передбачає значної професійної підготовки, достатньо педагогічних знань, отриманих в межах загальноосвітнього психологічного інформування, і природної здатності проявляти співчуття, людяність. Педагог, який постійно взаємодіє з дитиною, може надавати таку допомогу - помічати, слухати та обговорювати. Оволодіння

навичками надання ППД та розуміння реакцій на кризові події, дає можливість дошкільним педагогам не лише допомагати дітям, але й застосовувати ці навички у власному житті.

Ресурсна підтримка для педагогів з питань ППД:

- Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 [“Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»](#)
- Вебінар [Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій](#)
- Вебінар [“Перша психологічна допомога дітям: межі компетентності педагогічних працівників”](#)
- [Картки для дихальних практик стабілізації](#)
- [Картки сили: ігрові та терапевтичні картки для роботи із дітьми до 8 років](#)
- Мультфільми від [Графічного батальйону](#)
- Навчально-методичний посібник [“Психологічна підтримка та допомога дітям, які пережили травматичні події”](#)
- Оповідання для дітей [“Сильні почуття приходять та йдуть”](#)
- Посібник [“Посібник для доброго самопочуття : зменшити стрес, наповнитися і розвинути внутрішню стійкість”](#)
- Посібник [“Діти і війна: навчання технік зцілення”](#)
- [Поради з надання першої психологічної допомоги людям, які пережили кризову подію](#)
- Посібник [“Керівництво з надання першої психологічної допомоги”](#)
- Посібник [“Перша психологічна допомога”](#)
- Посібник [“Перша психологічна допомога: посібник для працівників на місцях”](#)
- Робочий зошит для дітей [“Екіпаж КІП дає раду своїм переживанням”](#)

Одним із дієвих засобів зняття тривожності в дітей є дотримання режиму дня. В літній оздоровчий період розклад дня дошкільників змінюється через збільшення часу на прогулянки. Звертаємо увагу, що організація екскурсій, піших переходів, мандрівок поза межами закладу в період загроз обстрілів недоречна. Адже територія ЗДО щодня обстежується персоналом для можливого виявлення небезпечних предметів, а на маршруті екскурсій такого обстеження забезпечити неможливо. Стан ділянок для прогулянок дошкільників має відповідати вимогам [Державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць](#) та [Санітарного регламенту](#).

Актуальним питанням залишається формування соціально-громадянської компетентності дітей. Дошкільники, спостерігаючи за подіями в країні, ставленням дорослих до ситуації, їх допомогою військовим також хочуть долучитися до загальнонаціональної справи. В [Концепції національного-патріотичного виховання в системі освіти](#) (2022) визначено напрями діяльності ЗДО, які будуть актуальними в літній період: активізація практики волонтерської роботи здобувачів дошкільної освіти; виховання елементів патріотизму дітей старшого дошкільного віку засобами автентичних ігор.

[Хрестоматія «Моя країна – Україна»](#) – це хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання, яка містить широку палітру тематично об'єднаних фольклорних і літературних творів для використання під час освітнього процесу в ЗДО.

[Проект «Дітям про Україну»](#) – унікальність проекту полягає в тому, що він є інтерактивним і дозволяє віртуально подорожувати країною.

Розучування і програвання з дітьми [автентичних ігор](#) під час прогулянок сприяє їх залученню до народної культури, [розвиває словник](#), має пізнавальний та оздоровчий ефект. Для підтримки інтересу дітей варто доповнити такі ігри костюмами або атрибутами. Доцільно організовувати дні народних ігор із залученням батьків до участі під час ранкової або вечірньої прогулянки.

Взаємодія з батьками

Просвітницька робота з батьками щодо охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей у літній період передбачає створення інформаційних матеріалів про:

- організацію освітнього процесу в закладі дошкільної освіти в літній період (режим роботи, форму організації дозвілля тощо);
- створення у ЗДО безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу;
- застосування інструментів управлінської діяльності для вирішення надзвичайних ситуацій. Важливо нагадати батькам протоколи безпеки на випадок повітряної тривоги, евакуації до укриття тощо;
- обговорення питання щодо зміцнення здоров'я і фізичного розвитку дітей у літній період (заходів, спрямованих на оздоровлення дітей шляхом загартування, організації раціонального режиму дня для дітей раннього та дошкільного віку, організації збалансованого дитячого харчування).

У складних умовах ефективними та корисними можуть бути сервіси та інструменти комунікації в онлайн-режимі, використання електронних платформ: Zoom, Google Meet, Google Classroom, з метою проведення онлайн-зустрічей, конференцій, батьківських зборів. Доцільним є розміщення на сайті закладу освіти інформації та рекомендацій для батьків.